

Toni Morrison

Een daad van barmhartigheid

Vertaling
Nicolette Hoekmeijer

2010

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Voor R.G.

Voor vele tientallen jaren esprit, visie en intelligentie
Dank

WEES NIET BANG. Dat ik het je vertel kan geen kwaad, wat ik ook heb gedaan, en ik beloof stilletjes in het donker te blijven liggen – misschien huilend, en misschien dat ik af en toe het bloed weer zie –, maar ik zal nooit meer mijn ledematen spreiden om overeind te komen en mijn tanden te ontbloten. Ik zal het uitleggen. Wat ik je vertel kun je zien als een bekentenis, als je wilt, maar dan wel een vol eigenaardige verschijnselen die zich alleen voordoen in dromen of tijdens de momenten dat het silhouet van een hond opduikt in de stoom van de ketel. Of wanneer een maïsliespop die op een plank lag ineens vertrapt in een hoek ligt en het wel duidelijk is hoe kwaadaardig dat in zijn werk is gegaan. Er gebeuren wel vreemdere dingen, overal en altijd. Dat weet je. Ik weet dat jij dat weet. Eén vraag: wiens schuld is dat? Een andere vraag is of je de tekenen kunt duiden. Als een vrouwtjespauw niet wil broeden is de betekenis daarvan me snel duidelijk en inderdaad, nog diezelfde avond zie ik a minha mãe staan, hand in hand met haar zoontje, mijn schoenen in haar schortzak gepropt. Andere tekenen zijn

moeilijker te duiden. Er zijn vaak te veel tekenen, of een helder voorteken wordt te snel nevelig. Ik orden ze en probeer ze terug te halen, maar ik weet dat ik veel mis, zoals me de kousenbandslang is ontgaan die naar de drempel was gegleden om te sterven. Laat ik beginnen met wat ik zeker weet.

Het begin begint met de schoenen. Als kind kan ik er niet tegen op blote voeten te lopen en ik zeur altijd om schoenen, van wie dan ook, zelfs op de warmste dagen. Mijn moeder, a minha mãe, fronst, maakt zich boos om wat ze mijn deftige maniertjes noemt. Alleen verdorven vrouwen lopen op hakken. Ik ben gevaarlijk, zegt ze, en wild, maar ze laat zich vermurwen en ik mag de afdankertjes uit het huis van Senhora dragen, scherpe neuzen, de ene hak afgebroken, de andere afgetrapt, en bovenop een gesp. Daardoor, zegt Lina, zijn mijn voeten verpest, zullen ze altijd te teer blijven voor dit leven en nooit de stevige voetzolen krijgen, steviger dan leer, die nodig zijn in dit bestaan. Lina heeft gelijk. Florens, zegt ze, we leven in 1690. Wie heeft er tegenwoordig de handen van een slavin en de voeten van een Portugese dame? Dus als ik op pad ga om jou te halen, geven Mevrouw en zij me de laarzen van Meneer, bedoeld voor een man en niet voor een meisje. Ze vullen ze op met hooi en vette maïsliessen en zeggen dat ik de brief moet verstoppen in mijn kous – al jeukt de was van het zegel nog zo erg. Ik kan lezen en schrijven maar ik lees niet wat Mevrouw schrijft en Lina en Sorrow kunnen het niet.

Maar ik weet wat erin staat voor mensen die me willen tegenhouden.

Ik ben licht in mijn hoofd door het verwarrend samengaan van twee dingen, verlangen naar jou en angst te verdwalen. Niets zo eng als deze taak en niets zo verleidelijk. Vanaf de dag dat jij verdwijnt droom ik en maak ik plannen. Om uit te vinden waar je bent en hoe ik daar moet komen. Ik wil over het pad tussen de esdoorns en de Weymouthdenren rennen maar ik vraag me af: welke kant op? Wie zal het me zeggen? Wie woont er in de wildernis tussen deze boerderij en jou en zullen ze me helpen of kwaad doen? En hoe zit het met de beren zonder botten, in de vallei? Weet je nog? Hun vacht die heen en weer zwiept als ze bewegen, alsof er niets onder zit. Hun geur in tegenspraak met hun schoonheid, hun ogen die ons herkennen van toen wij ook beesten waren. Jij die me zegt dat het daarom dodelijk is om ze in de ogen te kijken. Ze komen dichterbij, rennen op ons af om te liefkozen en te spelen, wat wij verkeerd opvatten en beantwoorden met angst en woede. Er zitten daar ook nesten met reusachtige vogels groter dan koeien, zegt Lina, en niet alle indianen zijn zoals zij, zegt ze, dus kijk uit. Een biddende wilde noemen de burens haar, omdat ze naar de kerk gaat maar zich wel elke dag wast en dat doen christenen niet. Onder haar kleren draagt ze felblauwe kralen en ze danst stiekem bij het eerste licht als de maan klein is. Banger dan voor aanhankelijke beren of vogels die groter zijn dan koei-

en, ben ik voor de ondoordringbare nacht. Hoe, vraag ik me af, moet ik jou vinden in het donker? Nu is er dan eindelijk een manier. Ik heb een taak. Het is geregeld. Ik zal je mond zien en mijn vingers over je huid laten glijden. Jij zult je kin in mijn haar laten rusten terwijl mijn adem langs je schouder strijkt, in en uit, in en uit. Ik ben blij dat voor ons de wereld openbreekt, maar het nieuwe doet me huiveren. Om bij jou te komen moet ik mijn enige thuis verlaten, de enige mensen die ik ken. Aan de staat van mijn tanden te zien ben ik misschien zeven of acht als ik hiernaartoe word gebracht, zegt Lina. Sinds die dag koken we acht keer wilde pruimen voor jam en cake, dus moet ik zestien zijn. Voor dit huis breng ik mijn dagen door met okra plukken en tabaksschuren vegen, mijn nachten op de grond van de kookhut met a minha mãe. We zijn gedoopt en kunnen het geluk vinden als dit leven voorbij is. Dat zegt de Eerwaarde Vader. Eén keer in de zeven dagen leren we lezen en schrijven. We mogen het erf niet af, dus verstoppen we ons met zijn viere bij het moeras. Mijn moeder, ik, haar zoontje en de Eerwaarde Vader. Hij mag het niet maar toch geeft hij ons les en hij let goed op of hij geen slechte inwoners van Virginia ziet, of protestanten, die hem willen betrappen. Als dat gebeurt komt hij in de gevangenis of moet hij geld betalen of allebei. Hij heeft twee boeken en een lei. Wij hebben stokjes om in het zand te schrijven, steentjes om woorden in gladde, platte keien te kerven. Als

we de letters uit ons hoofd kennen maken we hele woorden. Ik ben sneller dan mijn moeder en haar kleine jongen kan er niets van. Al snel kan ik uit mijn hoofd de geloofsbelijdenis van Nicea opschrijven, met alle komma's. De biecht zeggen we op, die schrijven we niet zoals ik nu doe. Ik vergeet het bijna allemaal, tot nu. Ik hou van woorden. Lina's woorden, stenen woorden, zelfs de woorden van Sorrow. Het meest van jouw woorden. Eerst praat ik helemaal niet, als ik hier ben. Alles wat ik hoor verschilt van wat woorden betekenen voor a minha mãe en mij. Lina's woorden zeggen me niets. Die van Mevrouw ook niet. Langzaam vinden een paar woorden mijn mond in plaats van de steen. Lina zegt dat de plek waar ik in steen over praat Maryland is, waar Meneer zaken doet. Dus dat is waar mijn moeder en haar zoontje zijn begraven. Of begraven worden als ze ooit rust vinden. Samen met hen op de vloer van de kookhut slapen is minder fijn dan met Lina in de kapotte slee. Als het koud is zetten we planken om ons deel van de koeienstal en slaan onze armen om elkaar heen onder de huiden. We ruiken de koeienvlaaien niet omdat ze bevroren zijn en wij diep onder de vachten liggen. Als onze hangmat in de zomer wordt belaagd door muggen maakt Lina van takken een koele slaapplek voor ons. Jij houdt niet van hangmatten en ligt liever op de grond, zelfs als het regent en Meneer je de voorraadschuur aanbiedt. Sorrow slaapt niet meer bij het vuur. De mannen die je helpen, Will en Scully,

zijn 's nachts nooit hier omdat dat niet mag van hun meester. Herinner jij je hen nog, en dat ze geen opdrachten van je aannamen totdat Meneer zei dat het moest? Dat kon hij doen omdat zij zijn geruild voor land dat wordt gepacht van Meneer. Lina zegt dat Meneer er goed in is om te krijgen zonder te geven. Ik weet dat het waar is omdat ik het altijd voor me zie. Ik kijk toe, mijn moeder luistert, haar kleine jongen op haar heup. Senhor betaalt niet het volledige bedrag dat hij Meneer schuldig is. Meneer zegt dat hij in plaats daarvan de vrouw en het meisje neemt, niet de baby, en dat de schuld dan is vereffend. A minha mãe smeekt nee. Haar kleine jongen krijgt nog de borst. Neem het meisje, zegt ze, mijn dochter, zegt ze. Mij. Mij. Meneer stemt toe en de rekening is vereffend. Zodra de tabaksbladeren hangen te drogen neemt de Eerwaarde Vader me mee op een veerboot, daarna op een kits en dan op een boot, waar hij me tussen zijn kisten met boeken en eten laat liggen. De tweede dag is het snijgend koud en ik ben blij dat ik een cape heb, hoe dun ook. De eerwaarde zegt dat hij naar een andere plek op de boot gaat en dat ik niet van mijn plaats mag komen. Er komt een vrouw naar me toe die zegt dat ik overeind moet komen. Dat doe ik en ze neemt de cape van mijn schouders. Dan mijn klompen. Ze gaat weg. De eerwaarde loopt rood aan als hij terugkomt en hoort wat er is gebeurd. Hij rent heen en weer en vraagt hoe en wat maar krijgt geen antwoord. Uiteindelijk pakt hij vodden, repen zeil-

doek die ergens liggen, en wikkelt ze om mijn voeten. Nu weet ik dat predikanten hier niet geliefd zijn, anders dan bij Senhor. Een matroos spuugt in zee als de eerwaarde hem om hulp vraagt. De eerwaarde is de enige aardige man die ik ken. Als ik hier aankom denk ik dat dit de plek is waar hij voor waarschuwt. De ijzige kou in de hel die voor het eeuwige vuur komt waarin zondaars eeuwig sissen en branden. Maar eerst komt het ijs, zegt hij. En als ik messen van ijs aan de huizen en de bomen zie hangen en de helle lucht mijn wangen voel zengen weet ik zeker dat het vuur eraan komt. En dan lacht Lina als ze me aankijkt en slaat haar armen om me heen om me te warmen. Mevrouw kijkt de andere kant op. Sorrow is ook niet blij om me te zien. Ze wuift met haar hand voor haar gezicht alsof ze last heeft van bijen. Ze doet heel vreemd en Lina zegt dat ze weer zwanger is. Vader onbekend en Sorrow wil het niet zeggen. Will en Scully lachen en ontkennen. Lina denkt dat het van Meneer is. Zegt dat ze redenen heeft om dat te denken. Als ik vraag wat voor redenen zegt ze: het is een man. Mevrouw zegt niets. Ik ook niet. Maar ik maak me zorgen. Niet omdat wij meer werk krijgen, maar omdat moeders die gulzige baby's zogen me bang maken. Ik ken de blik in hun ogen als ze de keuze maken. Hoe ze de baby leren mij kwaad aan te kijken, hoe ze dingen zeggen die ik niet kan verstaan. Dingen zeggen die belangrijk zijn voor mij, maar de hand vasthouden van het jongetje.

DE MAN LIEP door de branding, stapte voorzichtig over kiezels en zand naar de kust. Een mist, Atlantisch en met de geur van planten, lag als een deken over de baai en vertraagde zijn tred. Hij zag zijn laarzen door het water waden, maar niet zijn rugzak, en ook zijn handen niet. Toen de branding achter hem was en zijn zolen wegzakten in de blubber, draaide hij zich om en wilde naar de bemanning van de sloep zwaaien, maar omdat de mast in de mist was verdwenen wist hij niet of ze voor anker waren blijven liggen of het risico hadden genomen verder te varen – dicht langs de kust, omdat ze slechts bij benadering wisten waar zich de werven en de dokken bevonden. In tegenstelling tot de Engelse mist, die hij kende vanaf het moment dat hij kon lopen, of de mist in het noorden, waar hij nu woonde, voelde hij in deze mist de zon branden, die alles in een zinderende, goudkleurige gloed zette. Erin binnendringen was alsof je je door een droom worstelde. Toen het slik plaatsmaakte voor moerasgras ging hij naar links, met energieke tred, totdat hij op de houten planken stuitte die over het

strand naar het dorp leidden. Op zijn eigen ademhaling en voetstappen na was de wereld geluidloos. Pas toen hij de eiken had bereikt werd de mist uiteengereten om ten slotte op te lossen. Hij versnelde zijn pas, had alles weer meer in de hand, maar miste ook de verblindende, goudgele gloed waar hij doorheen was gekomen.

Steeds zelfverzekerder liep de man verder totdat hij het vervallen, ingedutte plaatsje tussen twee grote plantages aan de rivier bereikte. Daar wist hij de stalknecht zover te krijgen dat hij afzag van een onderpand als de man zijn handtekening onder een briefje zette: Jacob Vaark. Het zadel was van slechte makelij, maar Regina was een prima paard. Eenmaal in het zadel voelde hij zich beter en hij reed zorgeloos en iets te snel langs het strand, totdat hij op een oud Lenape-pad stuitte. Dat was reden tot voorzichtigheid en hij hield Regina iets in. In dit gebied wist je niet of iemand vriend of vijand was. Enkele jaren terug had een waar leger van zwarten, indianen, blanken, halfbloeden – vrijgemaakten, slaven en schuldslaven – oorlog gevoerd tegen de plaatselijke grootgrondbezitters, onder aanvoering van leden van die klasse. Toen de beul alle hoop van die ‘oorlog van het volk’ de grond in had geboord, leidden de gebeurtenissen – waaronder het uitmoorden van vijandige stammen en het verdrijven van de inwoners van Carolina – tot een hele reeks nieuwe wetten die chaos rechtvaardigden teneinde de orde te handhaven. Door alleen voor zwarten

een verbod uit te vaardigen op vrijlating, samscholing, reizen en het dragen van een vuurwapen; door elke willekeurige blanke het recht te verlenen elke willekeurige zwarte te doden om elke willekeurige reden; door eigenaren schadeloos te stellen als een slaaf werd verminkt of gedood, wisten ze de blanken voorgoed te scheiden van de anderen, en tegen hen in bescherming te nemen. Alle mogelijke banden tussen landeigenaren en arbeiders die voor en tijdens die opstand waren gesmeed, werden verbrijzeld door de hamer waarmee men zwaaide om de financiële belangen van de landeigenaren veilig te stellen. In de ogen van Jacob Vaark waren het wetteloze wetten die wreedheid aanmoedigden in naam van het algemeen belang, zo niet het algemeen fatsoen.

Om kort te gaan, het was 1682 en het was nog altijd een grote puinhoop in Virginia. Wie kon het nog volgen, die keer op keer hoog oplaaierende strijd om God, koning en land? Ondanks de relatieve veiligheid die zijn huid hem bood, was voorzichtigheid geboden voor eenieder die alleen reisde. Hij wist dat hij vele uren zou kunnen rijden met enkel het gezelschap van de ganzen die over de rivieren vlogen, om dan ineens achter een paar omgehakte bomen een uitgehongerde deserteur met een pistool te ontwaren, of een vluchtelingengezin dat zijn toevlucht had gezocht in een grot, of een gewapende misdadiger die hem bedreigde. Hij vormde een aantrekkelijke prooi, met baar geld en slechts

één mes op zak. In zijn haast deze kolonie te verruilen voor een die minder gevaarlijk was maar hem persoonlijk meer tegen de borst stuitte, gaf Jacob zijn merrie de sporen. Hij steeg twee keer af, de tweede keer om de bebloede achterpoot los te halen van een jonge wasbeer die klem zat in een gespleten boom. Regina kauwde wat op het gras naast het pad terwijl hij zo voorzichtig mogelijk te werk ging en probeerde buiten het bereik te blijven van de klauwen en de tanden van het doodsbange dier. Zodra het hem was gelukt hinkte de wasbeer weg, wellicht naar de moeder die hem had moeten achterlaten, of, wat veel waarschijnlijker was, rechtstreeks in de klauwen van een ander beest.

Hij galoppeerde verder en hij zweette zo dat het zout in zijn ogen brandde en zijn haren aan zijn schouders plakten. Het was al oktober, maar Regina was drijfnat en ze snoof. Hier kon je niet van winter spreken, dacht hij, en hij had net zo goed op Barbados kunnen zitten – iets wat hij ooit had overwogen, hoewel de hitte daar echt moordend scheen te zijn. Maar dat was jaren geleden en het plan was alweer achterhaald voordat hij stappen had kunnen ondernemen. Een oom die hij nooit had gekend, van de kant van de familie die hem in de steek had gelaten, was overleden en had hem een ingedommeld patroonschap van honderdtwintig morgens land nagelaten, in een veel aangenamer klimaat. Met vier duidelijke seizoenen. Ook deze mist, klam en vergeven van de muggen, kon zijn enthousiasme

niet doen bekoelen. Ondanks de lange overtocht met drie verschillende schepen, over drie verschillende watermassa's, en nu dan de barre tocht over het Lenape-pad, genoot hij van de reis. Hij kreeg steevast nieuwe energie als hij de lucht opsnoof van een wereld die hem vreemd was, haast angstaanjagend ongerept en verleidelijk. Eenmaal voorbij de gouden gloed van de baai zag hij bossen die onaangetast waren sinds Noach; kustlijnen die zo mooi waren dat de tranen je in de ogen sprongen, wild voedsel voor het grijpen. De leugens van de Compagnie over het makkelijk verdiende geld dat voor alle nieuwkomers in het verschiet zou liggen, verbaasden noch ontmoedigden hem. In feite waren het de ontberingen die hem trokken, het avontuur. Zijn hele leven was een mengeling geweest van confrontaties aangaan, risico's nemen en verzoeningen tot stand brengen. En nu was hij hier, een haveloze wees die landeigenaar was geworden, om uit het niets íéts te maken, om in het barre landschap een redelijk bestaan op te bouwen. Hij vond het heerlijk om niet te weten wat hij op zijn pad zou vinden, wie hem zou benaderen, en met welke bedoelingen. Hij was snel van begrip en hij kreeg rode wangen van opwinding als zich problemen aandienen, groot of klein, die inventiviteit en snel handelen vereisten. Schokkend in het slecht gemaakte zadel keek hij naar voren en liet zijn blik over het landschap glijden. Hij kende het landschap goed van vele jaren terug, toen het nog Nieuw-

Zweden heette, en van later, toen hij voor de Compagnie werkte. En van nog weer later, toen de Nederlanders de macht in handen kregen. Tijdens en na die strijd om de macht had het weinig zin om te weten wie aanspraak maakte op welk stuk land; op welke buitenpost. Afgezien van bepaalde indianen, aan wie het allemaal toebehoorde, kon elk willekeurig stuk grond van het ene op het andere jaar worden opgeëist door een kerk, worden beheerd door een Compagnie of in privébezit komen nadat het door een vorst was geschonken aan een zoon of een gunsteling. Aangezien er geen peil viel te trekken op de aanspraken op grond, afgezien van aantekeningen op koopakten, trok hij zich weinig aan van oude of nieuwe namen van steden of forten: Fort Oranje; Kaap Henry; Nieuw-Amsterdam; Wiltwyck. Op zijn eigen kaart trok hij via Chesapeake van Algonquin naar Sesquehanna en dan verder door Lenape-gebied aangezien schildpadden een langere levensverwachting hadden dan steden. Toen ze over de Zuidrivier de Chesapeake Bay binnen voeren was hij van boord gegaan, had een dorpje gevonden en was te paard over indianenpaadjes getrokken, voorzichtig bij hun maïsvelden, behoedzaam op hun jachtvelden, en hij had keurig toestemming gevraagd om nu eens een kleine nederzetting binnen te gaan, dan een grotere. Hij liet zijn paard niet zomaar overal drinken en hij zorgde ervoor geen schade toe te brengen aan het moerasland dat uitkeek op de naaldbomen. Hij herkende

de glooiing van bepaalde heuvels, een tot op de stronk gekapte eik, een verlaten hol, de plotselinge geur van pijnboomhars – die dingen waren niet alleen van onmiskenbaar belang; ze waren cruciaal. In dat ad-hocterrein wist Jacob, zodra hij het naaldbos uitkwam dat het moerasland omzoomde, dat hij zich eindelijk in Maryland bevond, dat op dat moment aan de koning toebehoorde. In zijn geheel.

Toen hij dit land betrad, dat privébezit was, vochten verschillende gevoelens om voorrang. In tegenstelling tot de koloniën aan de kust – omstreden, bevochten en veelvuldig hernoemd; de handel beperkt tot het land dat als overwinnaar uit de strijd was gekomen – stond het gewest Maryland handel met buitenlandse markten toe. Gunstig voor de planters, nog gunstiger voor de handelaren, het allergunstigst voor de commissionairs. Maar het paltsgraafschap was rooms tot op het bot. Priesters liepen vrijelijk door de steden; hun tempels domineerden de pleinen; hun sinistere missie rukte op tot aan de rand van de indianendorpen. Wet, rechtspraak en handel waren exclusief hun terrein en opgedofte vrouwen op hoge hakken reden rond op wagens die werden getrokken door tienjarige negerjongens. Hij nam aanstoot aan de immorele, poenige doortraptheid van de papisten. ‘Verwerp de verdorven hoer die Rome is.’ De hele klas van de kinderafdeling van het armenhuis had die regels uit het lesboek uit het hoofd geleerd. ‘En al haar blasfemieën / Drink niet uit haar gifbeker / Gehoor-

zaam niet aan haar decreten.' Wat niet betekende dat je geen handel met hen mocht drijven, en hij had meer dan eens goed aan hen verdiend, zeker hier, waar tabak en slavernij onlosmakelijk met elkaar verbonden waren, als twee echtelieden die elkaar stevig bij de elleboog vasthielden. Door aanhoudend geweld of onverwachte ziekte zou een van beiden kunnen bezwijken, wat tegenslag betekende voor alle partijen, behalve voor de kapitaalverschaffer.

Al was zijn minachting nog zo moeilijk te verhullen, hij moest zich over die gevoelens heen zetten. De voorgaande keren dat hij zaken had gedaan met deze plantage had hij tegenover de administrateur van de eigenaar gezeten, op bierhuiskrukjes. Nu was hij om onduidelijke redenen uitgenodigd, of liever gezegd ontboden, in het huis van de planter – de plantage heette Jublio. Een handelaar die bij een heer aan tafel wordt genood? Op zondag? Dan moesten er wel problemen zijn, dacht hij. Na een lange rit, waarbij hij met één hand muggen doodsloeg en voortdurend was gespitst op modderslangen waarvan het paard zou kunnen schrikken, kreeg hij de brede ijzeren poorten van Jublio in het oog, en hij leidde Regina erdoorheen. Hij had al gehoord dat het indrukwekkend was, maar hij was evengoed overrompeld door de aanblik. Het huis, van honingkleurige steen, had veel weg van een gebouw waar hof werd gehouden. Helemaal aan de rechterkant, achter de ijzeren hekken die het land-

goed omsloten en die werden verzacht door de mist, zag hij hele rijen onderkomens, stil, verlaten. Iedereen was op het land, veronderstelde hij, in een poging de schade te beperken die de gewassen hadden opgelopen door het natte weer. De aangename geur van tabaksbladeren, die deed denken aan haardvuren en degelijke vrouwen die bier serveerden, lag als balsem over Jublio. Het pad eindigde bij een stenen pleintje, het begin van een statige opgang naar een veranda. Jacob hield halt. Er kwam een jongen aan en nadat Jacob enigszins stijf was afgestegen, gaf hij hem de teugels, met instructies.

‘Water. Geen voer.’

‘Goed, meneer,’ zei de jongen. Hij liet het paard omdraaien en mompelde: ‘Mooie merrie, mooie merrie,’ terwijl hij haar wegleidde.

Jacob Vaark ging drie stenen treden op, liep toen weer terug om het huis van een afstandje te bewonderen. Twee brede ramen, elk met minstens tien ruitjes, flankeerden de deur. Op de brede eerste verdieping nog vijf ramen, die het boven de mist uit glinsterende zonlicht vingen. Hij had nog nooit van zijn leven zo’n huis gezien. De rijkste mannen die hij kende bouwden niet met steen maar met hout, met overnaadse planken, waardoor er niet van die monumentale zuilen nodig waren, een parlamentsgebouw waardig. Magnifiek, dacht hij, maar makkelijk, makkelijk te bouwen in dit klimaat. Zacht zuidelijk hout, lichte steen, kieren hoeven niet gedicht, alles ontworpen met het oog

op frisse lucht, niet op vorst. Lange gang, vermoedelijk, salons, vertrekken... Aangenaam werk, aangenaam bestaan, maar mijn god, die hitte.

Hij zette zijn hoed af en wiste met zijn mouw het zweet van zijn voorhoofd, bij zijn haargrens. Toen liet hij een vinger langs de binnenkant van zijn doorweekte kraag glijden, liep terug en gebruikte de laarzenborstel. Voordat hij kon kloppen, werd de deur opengedaan door een man die vele tegenstellingen in zich verenigde: enigszins op leeftijd en leeftijdloos, eerbiedig en uitdagend, wittig haar en zwart gezicht.

‘Goedemiddag, meneer.’

‘Meneer Ortega verwacht me.’ Jacob keek over het hoofd van de oude man naar binnen.

‘Ja, meneer. Uw hoed, meneer? Senhor D’Ortega verwacht u. Dank u, meneer. Deze kant op, meneer.’

Voetstappen, luid en energiek, gevolgd door D’Ortega’s stem.

‘Keurig op tijd! Kom verder, Jacob. Kom verder.’ Hij gebaarde in de richting van een salon.

‘Goedendag, meneer. Dank u, meneer,’ zei Jacob, die zich verbaasde over de jas van zijn gastheer, zijn kousen, zijn excentrieke pruik. Hoe bewerkelijk en ongemakkelijk die opschik ook mocht zijn, D’Ortega’s huid was droog als perkament, terwijl Jacob onophoudelijk zweette. Hij geneerde zich al net zo voor de staat van de zakdoek die hij tevoorschijn haalde als voor het feit dat hij hem nodig had.